

OSMANLI'DA İSLAM DEVLETLER HUKUKUNDAN BATILI DEVLETLER HUKUKU ANLAYIŞINA: ŞEYBANİ'NİN ES-SİYER'ÜL- KEBİR'İNDEN OTTOKAR'IN HUKUK-I MİLELİNE

Yrd. Doç. Dr. M. Akif KÜTÜKÇÜ*

I. GENEL

Uluslararası hukukun genel tarihi, insanlık tarihinin bir parçasını oluşturmaktadır. Bununla birlikte, insanlık tarihini etkileyen her olay uluslararası hukuk tarihi bakımından bir anlama sahip değildir.¹ Uluslararası hukuk tarihi, tarih disiplininin alt kollarından birini teşkil eder.² Uluslararası hukuk kurumlarının ve uluslararası düzeyde geçerlilik kazanan kuralların ne zaman ve nasıl ortaya çıktıklarını, kuralların oluşumuna etki eden sebepleri yer ve zaman göstererek inceleyen ve değerlendiren tarih koluna, uluslararası hukuk tarihi adı verilmektedir.³ Bu tanımda da vurgulandığı gibi tarih, geçmişte meydana gelen olayları sadece aktarmaktan ibaret olmayıp; aynı zamanda, önemli olayların yorumunu da kapsar.⁴

Uluslararası hukuk tarihi, uluslararası hukuk düzeninden ne anlaşılması gerektiğine bağlı olarak, iki değişik biçimde sunulabilir. Uluslararası hukuktan bağlayıcı güce sahip birçok kuralı kapsayan bir hukuk düzeni anlaşılması durumunda, uluslararası hukuk tarihini 16. ve 17. yüzyıllardan bu yana incelemek doğru olacaktır. Ancak, bir uluslararası hukuk düzeninin evrensel düzeyde geçerliliğini aradığımız an, 16-19. yüzyıllarda yalnızca Avrupalı ve Batılı Devletler için geçerli olan kurumlar ve kurallar söz konusu olduğundan

* Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹ PAZARCI, Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri, I. Kitap, Gözden Geçirilmiş 9. Baskı, Ankara 2001, s. 35.

² ÜÇÖK, Coşkun, Siyasal Tarih (1789-1960), 3. Baskı, Ankara 1980, s. XVII.

³ AKİPEK, Ömer İlhan, Devletler Hukuku, Birinci Kitap: Başlangıç, 3. Baskı, Ankara 1970, s. 37.

⁴ SANDER, Oral, Siyasal Tarih İlkçağlardan-1918'e, 2. Baskı, Ankara 1992, s. 16.

Osmanlıda İslam Devletler Hukuku

evrensel bir uluslararası hukuk düzeni tarihinin 20. yüzyılda ve özellikle Milletler Cemiyeti'nin kurulması ile ortaya çıktığı görülmektedir.⁵

Bununla birlikte, M.Ö. 4000-3000 yılları arasında Mezopotamya ve Nil Vadisinde yaşayan insanlar arasında görülen “uluslararası ilişkiler” diye nitelendirilebilecek ilk temaslardan itibaren insanoğlu, barış ve savaş zamanlarında ortaya çıkan anlaşmazlıkları çözümlenmeye yönelik kurallar belirlemeye çalışmıştır.⁶ Fakat bu, belki de zamanın bir gereği olarak hukuki olmaktan çok siyasi bir mahiyet arz etmiştir. Dolayısıyla yönetimi temsil eden kişilerin keyif ve takdirine dayalı bir uygulamaya sahip olan ve yaptırım gücünden yoksun bulunan bu kurallara bütün halinde uluslararası hukuk demek mümkün değildir.⁷

Öte yandan İslam hukukçuları, devletler hukukunu yalnızca devletlerarası ilişkilerin zorunlu kıldığı bazı kurum ve kurallardan ibaret basit bir düzen olarak değil de; bütün kurumları ile oluşmuş, bağlayıcı güce sahip ve bazı yaptırımlara da kavuşmuş bir hukuk düzeni olarak ele alınsa bile, İslam hukukunun teşekkül ve tedvinine paralel olarak uluslararası hukukun doğduğu görüşündedir. Zira, uluslararası hukuk ile ilgili ilk gerçek eserler, İslam hukuku ve medeniyet alanı dışarıda tutulursa, 16. yüzyıl gibi çok geç bir tarihte verilebilmiştir⁸. İslam'ın 7. yüzyılda doğuşu ile birlikte, tarih boyunca İslam coğrafyasında iç hukuka paralel olarak uluslararası hukuk da ortaya çıkmış ve konuyla ilgili özel eserler 8. yüzyıldan itibaren yayınlanmaya başlanmıştır.⁹

⁵ PAZARCI, age, s. 35-36.

⁶ PAZARCI, age, s. 36.

⁷ Uluslararası hukukun düzenleme alanına giren her konunun, bu konu ister bir kurum ister bir kural ya da işlem olsun, ilkçağlardan bugüne ayrı özel tarihçelerini ele alıp inceleme imkanı mevcuttur. Bu anlamıyla uluslararası hukuk tarihi, özel her bir konu için inceleme alanını ifade eder. Bununla birlikte gerçek anlamda uluslararası hukuk tarihi, hukuki anlamda egemen ve eşit devletler için sistemli hale getirilmiş normatif düzeni ifade eder (ATALAY, Ahmet Haluk, Uluslararası Hukukun Oluşumu İlk Küreselleşme Dönemi 1492-1648, İstanbul 1997, s. 10). Bu anlamıyla bile uluslararası hukuk tarihinin ne zaman başlayacağı konusu, ayrı bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Batılı kaynakların çoğu, başlangıç noktası olarak 1648 Westphalia Barışını almaktadır.

⁸ SERAHSİ, İslam Devletler Hukuku, “Şerhu's-Siyerî'l-Kebir”, (Çev. Prof. Dr. İbrahim SARMIŞ / Prof.Dr.M.Sait ŞİMŞEK, Ed. Doç. Dr. Ahmet YAMAN), Konya-2001, s. 4.

⁹ Devletler hukuku tarihinde İslam'ın yeri ve önemi konusunda dikkate değer bir husus, Batılı ilk müelliflerin, İslam düşüncesinin Endülüs ve Sicilya üzerinden Batıya uzun yıllar ışık tuttuğu bölgeler olan İspanya ve İtalya'dan çıkmış olmasıdır. Üstelik devletler hukukunun en büyük müellifi olan hatta devletler hukukunun babası denilen Hugo Grotius'un bu alandaki birikim ve yetişmesini, İstanbul'da sürgün hayatı yaşarken incelediği İslam hukuku kaynaklarına borçlu olduğu şeklinde iddialar da bulunmaktadır.

II. İSLAM DEVLETLER HUKUKU ANLAYIŞI

Ortaçağda 7. yüzyılın ilk yarısında İslam dini ile birlikte dünyanın bir kesimi yeni ve birtakım farklı etkiler altına girmiştir. Avrupa’da gelişen ve insan mantığı ve iradesine bağlı olarak oluşan Roma hukuku ve benzeri hukuk düzenlerinin aksine, İslam hukukunun yasalarının Allah’ın kutsal iradesinden kaynaklandığı kabul edilmektedir.¹⁰

Devletler hukukunun kaynakları ile İslam hukukunun asli ve tali kaynakları arasında fazla bir fark yoktur. İslam devletler hukukunun kaynakları: i) Kur’an; ii) Sünnet; iii) Milletlerarası Örf ve Teamül; iv) Andlaşmalar; v) Diğer Tali Kaynaklar (Bunların başında mahkeme içtihatları ve fıkıhçıların görüşü gelmektedir).¹¹

Kutsal niteliği dolayısıyla İslam hukukunun etkisi yalnızca müslüman topluluklar üzerinde kendisini göstermiş ve bugün geçerli olan uluslararası hukukun kurumları ya da kurallarının oluşumu üzerinde pek etkili olamamıştır. Bununla birlikte, İslam hukukunun uygulandığı dönemlerde, bugün geçerli olan kimi uluslararası hukuk kurumlarının uygulama alanı bulduğu bir gerçektir.¹² Örneğin, andlaşmalar hukukunun temelini oluşturan pacta sunt servanda (ahde vefa) ilkesi Kuran’ın çeşitli surelerinde değişik biçimlerde yer almaktadır.¹³ Öte yandan, İslam hukukunda müslüman ülkelerde ya da onların denetimindeki ülkelerde yerleşerek yaşayan ve müslüman olmayan kişilerin (zımmi) “cizye” ve “haraç” denilen vergileri ödemek koşuluyla kendi din, örf ve adetlerine göre yaşamalarına izin verilmesi, uluslararası hukukta azınlıkların durumu konusunda önemli bir örnek oluşturmaktadır.¹⁴

İslam devletler hukukunda ülke kavramı ikiye ayrılmıştır: Darüislam ve darülharp. Bazı hukukçular, üçüncü bir kavramdan daha bahseder; darülahd¹⁵ veya diğer bir ifadeyle darülsulh. Müslümanların hakim olduğu ve şer’i hükümlerin uygulandığı ülke darül islam yani İslam ülkesidir. Halkının çoğunluğunun müslüman olması şart değildir. Darülharp ise, müslümanların hakimiyetinde bulunmayan ve şer’i hükümler tatbik edilmeyen ülkelerdir.

¹⁰ PAZARCI, age, s. 40.

¹¹ CİN, Halil / AKGÜNDÜZ, Ahmet, Türk Hukuk Tarihi, 1. Cilt, Kamu Hukuku, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, İstanbul-1995, s. 434-435; HAMİDULLAH, Muhammed, İslam’da Devlet İdaresi, (Çev. Hamdi AKTAŞ), İstanbul 1998, s. 26-43.

¹² PAZARCI, age, s. 41.

¹³ İsra Suresi 34. ayet; (CROZAT, Charles, Devletler Umumi Hukuku [Çev. Edip F. Çelik], Cilt I [Umumi Prensipler ve Tarihçe], İstanbul 1950, s. 200; MERAY, Seha L., Devletler Hukukuna Giriş, Birinci Cilt, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Ankara 1968, s. 14, dp. 36; TURNAGİL, A. Reşid, İslamiyet ve Milletler Hukuku, İstanbul 1993, s. 18); ayrıca SERAHSİ’nin şerhinde de bunu destekler durumda ifadeler görmekteyiz. Örneğin, Cilt 1, s. 149, 282.

¹⁴ PAZARCI, age, s. 41; SERAHSİ, Cilt 5, s. 231, 235, 237, 253.

¹⁵ SERAHSİ, Cilt 4, s. 134; Cilt 5, s. 59

Osmanlıda İslam Devletler Hukuku

Konuyu biraz açarsak, devletler hukuku açısından İslam'ın hakim bulunduğu bütün ülkeler, İslam ülkesidir. Fiilen ayrı devletler olsalar bile, hukuken birleşik İslam devletleri ülkesi söz konusudur.¹⁶

Elçiler ve elçilik personelinin dokunulmazlıkları mevcuttur. Can, mal ve namuslarına dokunulamaz; işkence yapılamaz ve hatta rahatsız edilemezler. Elçilik mensupları için de İslam hukukuna göre suçlu sayılan şahıslara bile, yakalanarak ceza verilemez.¹⁷

Devletlerarası anlaşmazlıkların barış yoluyla çözülmesi için tahkim yani hakem usulüne başvurma kabul ve tavsiye edilmektedir.¹⁸

İslam hukukunun uluslararası hukukta savaş hukuku ya da bugün insancıl hukuk diye anılan konularda da birtakım olumlu ilkeleri benimsediği görülmektedir. Gerçi, İslam da savaşı kabul etmektedir.¹⁹ Ama savaşta ölçülü olunması ve hiçbir biçimde eziyet edilmemesi Kuran'da açıkça belirtilmektedir.

Uluslararası hukukun bugünkü aşamaya gelmesinde doğrudan etkileri olmamakla birlikte İslam düşünürlerinin, Batılı düşünürlerin uluslararası hukuktaki öncülerinden çok önceleri, 9. ve 14. yüzyıllar arasında, uluslararası hukukla ilgili çeşitli yapıtlar ortaya koydukları görülmektedir.²⁰ İlk yazarlar, İslamın devletlerarası ilişkilerdeki tavrını belirlemeye yönelik yorumlarını çoğu zaman “siyer”, bazen “cihat”, bazen de “meğazi” başlıklarıyla ortaya koymuşlardır. Cihad, İslam egemenliğinin yayılması ve din-vicdan hürriyetinin sağlanması için başta savaş olmak üzere müslümanların ifası ile mükellef oldukları ödevlerin bütünüdür. Din için yapılan savaş, devletler hukukunun en önemli konusunu teşkil ettiği için bazı hukukçular bu başlığı kullanmışlardır. Meğazi, savaş demektir ve aynı manayı ifade etmektedir. Çoğu hukukçular tarafından devletler hukukunu ifade etmek üzere kullanılan siyer kelimesi ise, sözlük anlamıyla durum, hal, gidiş veya yol, davranış ve muamele demektir. Hukuk terminolojisinde ise, müslümanların, savaşçı müşrikler, bütün çeşitleriyle gayr-i müslimler, dinden dönenler ve isyancılara karşı olan muamele ve ilişkilerinde takip ettikleri yol ve usul olarak tarif edilmiştir.²¹

Bu konuda ilk eser Şam'lı hukukçu Evzaî'yye (öl. 773) aittir. Daha sonra İmam Muhammed'in (öl. 804) iki eseri bunu takip etmiştir. Birincisi, Es-

¹⁶ MERAY, age, s. 12; CİN / AKGÜNDÜZ, age, s. 440-441. Ayrıca bkz. ÖZEL, Ahmed, İslam Hukukunda Ülke Kavramı, 2. Baskı, İstanbul 1984.

¹⁷ MERAY, age, s. 15; CİN / AKGÜNDÜZ, age, s. 443; TURNAGİL, age, s. 81-83; CROZAT, s. 200; HAMİDULLAH, age, s. 177-185.

¹⁸ TURNAGİL, age, s. 108-110; HAMİDULLAH, age, s. 185-191.

¹⁹ İslam hukukçularının ileri sürdüğü savaşın teorik temelleri için bkz. YAMAN, Ahmet, İslam Devletler Hukukunda Savaş, İstanbul 1998, s. 70-92.

²⁰ PAZARCI, age, s. 42; TURNAGİL, age, s. 18-24.

²¹ CİN / AKGÜNDÜZ, age, s. 433; SERAHSİ, Cilt 1, s. 5-9.

Siyer'üs-Sağir'dir ve devletler hukukunun temel esaslarını özetlemektedir. İkincisi ise, Es-Siyer'ül-Kebir'dir.²² Dikkate değer diğer eserler ise, Ebu Yusuf'un yazdığı ve fetih ve ganimet ile ilgili sorunları inceleyen Kitab-ül Haraç, Burhaneddin Merginani'nin 12. yüzyılda yazdığı savaş hukukuna ilişkin El-Hidaye ve Burhan-el Şeria'nın 1280'de yazdığı ve yine savaş hukukuna ilişkin El-Vikaye'dir.²³

III. ŞEYBANİ'NİN ES-SİYER'ÜL-KEBİR'İ

Bunlardan Es-Siyer'ül-Kebir, belki de dünya hukuk tarihinde ilk defa telif edilen bağımsız devletler hukuku kodudur. Devletler Genel ve Devletler Özel Hukukunu ve başka hukuk konularını da içeren bu kod, Karahanlı hukukçu Serahsi tarafından beş cilt halinde şerh edilmiştir. Bütün müslüman Türk devletlerince, bu sahada en güvenilir kaynak olarak kabul edilmiş ve Osmanlı Devletinin resmi kodu olan Mülteka'da aynı eserin esasları özetlenmiştir. Önceleri eserin orijinalinden yararlanan Osmanlı devleti, II. Mahmud zamanında Gaziantep'te Muhammed Münib tarafından Siyer-i Kebir Tercümesi adıyla Türkçe'ye çevrilmiş, 1828 yılında basılmış ve Sultan tarafından askerin eğitilmesi için alay müftüleri ve tabur imamları tarafından askere okunup açıklanması emredilmiştir.²⁴ 10. asırda müslüman Türk hukukçusu Serahsi tarafından şerh edilen 218 ana başlıktan ve 4573 fıkradan oluşan eserin, ana konusu savaş olup, kısaca içeriği şöyledir:

Müslümanlarla savaş halinde bulunan müşriklerin ilişkileri ve bunlarla ilgili hükümleri ihtiva eder. Doğrusu bu kitap savaşla ilgili meseleleri konu edinen müslümanların devletler hukukudur. Yazar, müslümanlarla müşriklerden bahsetmiş ve erkek olsun, kadın olsun veya çocuk olsun, her iki tarafın esirlerinin hukuku açıklanmış, müşriklerin müslüman olmaları, gayr-i müslimlerin İslam ülkelerine girmeleri, ikametleri, can, mal ve namus güvenliği (eman), eman verilenlerle darülharpten darüislama gelen elçileri, elde ettikleri dokunulmazlıkları, savaş ganimetleri, andlaşmalar, fidye, silah, köleler ve savaş malzemesi, savaşın istila ettiği topraklar, andlaşmaların feshi, savaş suçları ve benzeri konuları anlatmaktadır.

Esere bütün olarak baktığımızda, İslam devletler hukukuyla ilgili bazı tespitler yapabiliriz:

İslam devletler hukukunda, savaşa izin verilmekte, ancak savaşın ölçülü olması gerekmektedir. Ordu komutanlarına yapılan tavsiyeler başlığı altında

²² CİN / AKGÜNDÜZ, age, s. 436; TURNAGİL, age, s. 21; HAMİDULLAH, age, s. 18-19.

²³ PAZARCI, age, s. 42; SERAHSİ, Cilt 1, s. 5-16. İslam hukukçularının uluslararası hukukla ilgili temel eserleri için ayrıca bkz. CROZAT, age, s. 199-200; MERAY, age, s. 18; TURNAGİL, age, s. 20-23; YAMAN, age, s. 18-22.

²⁴ SERAHSİ, Cilt 1, s. 22; CİN / AKGÜNDÜZ, age, s. 436.

Osmanlıda İslam Devletler Hukuku

savaşta küçük çocukların, kadınların ve yaşlıların öldürülmemesi emredilmektedir.²⁵

Düşman devletleriyle ticaret serbest bırakılmakta, diğer taraftan düşmanı askeri açıdan güçlendirecek mallar örneğin silah, silah yapımında kullanılan malzemeler gibi bazı malların satışına izin verilmemektedir.²⁶

Devletler özel hukukunun konusunu oluşturan yabancı ile vatandaş arasındaki ilişkilerden de bahsedilmektedir. Bunu yaparken günümüz vatandaş yabancı ayırımından farklı, müslüman gayr-i müslim arasındaki ilişkileri İslam anlayışı çerçevesinde değerlendirilmiştir.²⁷

Müslümanlarla müslüman olmayanlar arasında kalıcı barış andlaşması olamayacağı inancıyla barış andlaşması için tercih edilen kavram mütarekedir.²⁸

Düşmanla mütareke (ateşkes) yapılmasına şarta bağlı olarak, eğer müslümanlar güçlü değillerse izin verilmiştir.²⁹

Elçilerin müslüman olması şart değildir. Zımmi olabilir, hatta eman verilmiş harp ehlinden birisi olabilir.³⁰ Elçilerin vergi bağısıklığında kural, mütakabiliyet esasına göredir.³¹

Savaş esirlerinin İslam toplumu için yararlı görülme kaydıyla köle statüsüne dönüştürülmesi durumunu görüyoruz. Zaten, İslam hukukunun savaş esirliği dışında köleliği doğuran nedenleri kaldırdığı bilinmektedir.³²

Yazarın bazı düşüncelerinin, çoğunluğun görüşüne aykırı olduğu ve bütünüyle kişisel içtihadından kaynaklandığı görülmektedir.³³

Yine kitapta, medeni hukuka³⁴ ve ceza hukukuna³⁵ ait konulara yer verilmiştir. Bazı konular ise tamamen dini anlayışın ürünü olup devletler hukukunun hiçbir yerinde değerlendirilememektedir.³⁶

²⁵ SERAHSİ, Cilt I, s.63-64; Cilt 4, s. 143.

²⁶ SERAHSİ, Cilt 4, s. 123-135; Cilt 5, s. 1 vd., 231.

²⁷ SERAHSİ, Cilt 4, s. 105 vd.; Cilt 5, s. 1 vd., 291, 295.

²⁸ SERAHSİ, Cilt 4, s. 285.

²⁹ SERAHSİ, Cilt 4, s. 207-234.

³⁰ SERAHSİ, Cilt 2, s. 17-18.

³¹ SERAHSİ, Cilt 4, s. 290-291.

³² SERAHSİ, Cilt 1, s. 255-259; Cilt 2, s. 181-190; Cilt 3, s. 159-166, 277-282, 297-318, 319-332, 341-355; Cilt 4, s.165-184; Cilt 5, 67-90, 91-96, 175-178, 179-181, 367-368, 369-374.

³³ SERAHSİ, Cilt 4, s. 311-312

³⁴ SERAHSİ, Cilt 5, s.17-20.

³⁵ SERAHSİ, Cilt 5, s. 125-132.

³⁶ Örnek olarak bkz. SERAHSİ, Cilt 1, s. 76, 99.

Eserde, İslam devletler hukuku kurallarına uymamanın somut bir yaptırımından söz edilmediği ileri sürülebilir. Oysa bunu İslam hukukunun genel ceza hukuku anlayışı çerçevesinde düşünmek ve ele almak gerekmektedir. Çünkü, binlerce suç içerisinde cezaları nass (Kur'an ve sünnetin açık ve net kuralları) tarafından belirlenen, had cezası denilenlerin sayısı altıdır. Bunlar, hırsızlık, içki içme, zina, yol kesme, idareye karşı isyan ve kıyasdır. Diğer binlerle ifade edilen suçların cezaları ta'zir şeklinde anılan ve bütünüyle otorite makamının yetkisinde kabul edilen düzenlemelere bağlıdır. Bunun sonucunda söz konusu suçların cezaları zamana, coğrafyaya, şartlara ve yerel örf ve adete göre değişebilmektedir. Savaş hukuku kurallarının ihlali durumunda da sözü edilen ta'zir cezaları uygulanmak durumundadır. Şu halde, modern devlet yapılarında yasa çıkarmakla görevli makamların savaş hukukuna ilişkin olarak yaptıkları düzenlemeleri İslam'ın bu genel çerçevesine oturtmak mümkün gözükmemektedir. Çağdaş dünyamızda olduğu gibi eserin hazırlandığı dönemde uluslararası yetkili organizasyonlar olmadığından kapsamlı ve etkin bir yaptırımdan söz etmek fazla iyimserlik olur. Diğer taraftan, İslam'ın genel anlayışı içerisinde düşünülürse, bu kuralların ihlalinin beraberinde büyük manevi yaptırım ve uhrevi sorumluluk yüklediğini unutmamak gerekir.

Yazar, bazı konulara özel bir ağırlık vermiştir. Bunlar Eman, Ganimet ve Darülharp-Darüislam ayırımıdır.

Eman konusunda: emandan sonra gayr-i müslimlerin saldırıya uğraması; eman sayılmayan şeyler; şartlı eman; eman lafızları; eman sayılan ve sayılmayan şeyler; şüpheli olan eman; eman konusunda muhayyerlik; başkası için eman istemek; para yahut başka bir şey karşılığında eman için anlaşma yapmak; elçinin verdiği eman; kişinin sözlerinden eman sayılan ve sayılmayanlar; esirler ve darülharbe girenlerin sözlerinden eman sayılan ve sayılmayanlar; kaledeki düşmana müslüman kişinin karşılıklı veya karşılıksız eman vermesi; şartlı eman; müslümanlar eman vermeden eman altında sayılan kişiler; devlet başkanının izni dışında ve yasaklamasından sonra verilen eman; müslümanlardan birinin vereceği hükme razı olarak teslim olan düşman hakkında verilecek hüküm başlıkları örnek verilebilecek konu başlıklarıdır.

Ganimet konusunda: ganimetler bölümü; ganimet tahsisi ve Rasulallah'ın özel payı, savaş alanında ganimet tahsisi; ordu komutanının yapacağı tahsis; tahsisin geçerli ve geçersiz olduğu yerler; Ganimet tahsisinde ortaklık ve hesapla alınan pay; ganimet tahsisinde istisna ve özel tahsis; piyade ve süvarilerin payı; darülharpte atın payı; darüislamda süvarinin iki payı ve ganimette ortaklık; ganimetlerin taksimi; ganimette ortaklık; ganimetten çalmak (hıyanet) başlıkları örnek verilebilir.

Darülharp-Darüislam ayırımı, buralarda uygulanacak düzeni ve bu ayırımın ortaya çıkardığı farklılıklar, darülharbde İslamı kabul edip darüislama hicret etmemiş olanların durumu; darülharpte eman altındaki müslümanın darülharp ehli ile ilişkileri; darülharpte müslümanın şahitliğinin kabul edileceği

Osmanlıda İslam Devletler Hukuku

ve kabul edilmeyeceği yerler; kölenin eman olarak yahut müslüman veya zimmi olarak darülslama gelmesi; darülharpte götürülmesi mekruh olan ve olmayan şeyler; darülharpte mekruh olan ve olmayan şeyler; darülslamda caiz olup darülharpte caiz olmayan şeyler; darülharpte Kuran'ın belirttiği (had) cezalarının uygulanması; ve devlet başkanının harp ehlinden eman olarak askerlerle birlikte darülharbe girmesi ve arkasından başka bir askeri birliğinin eman olarak oraya girmesi başlıkları altında incelenmiştir.

IV. OSMANLI DEVLETLER HUKUKU ANLAYIŞI

Osmanlıların uluslararası hukuk çerçevesinde değerlendirilebilecek nitelikteki yabancı devletler ve yurttaşları ile ilişkileri, birinci çerçevede Osmanlı devletinin yabancı devletler ile genel ve siyasal ilişkilerini kapsamakta olup özellikle diplomasi ve hukuk kurumları ile ilgili, ikinci çerçevede ise Osmanlıların Batılı Hristiyan devletler yurttaşlarına tanıdıkları ayrıcalıklı durumları ve kapitülasyon ilişkilerini içermektedir.³⁷

Tanzimat öncesi dönemde geçerli olan hukuk düzeni, İslam hukuku anlayışı üzerine kurulmuştur. Bu dönem hukuk kurumları açısından Avrupa hukuku anlayışına ve ondan kaynaklanan uygulanan uluslararası hukuka henüz kapalı bir dönemdir.³⁸

Bununla birlikte, Osmanlıların siyasal, askeri, diplomatik ve ekonomik nedenlerle uluslararası hukukun kimi kurumlarına başvurmak durumunda da kaçınılmaz olarak kaldıkları görülmektedir. İlke olarak, Osmanlı Devleti'nin 1299'da kuruluşundan 1606'da Avusturya ile imzalanan Zitvatorok Andlaşmasına kadar geçen dönem içinde Osmanlılar uluslararası ilişkilerini yalnızca kuvvet üzerine oturtmuşlardır. Bu andlaşmaların çok büyük bir bölümü Osmanlıların kuvvet yoluyla kazandıklarını andlaşma yoluyla da karşı tarafa kabul ettirme biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bunun tek kuraldışılığını Osmanlıların Avrupalı devletlere tanıdıkları kapitülasyonlar oluşturmaktadır. Osmanlıların 1606 Zitvatorok Andlaşmasından 1798 Osmanlı Rus Andlaşmasına varıncaya dek yaptıkları andlaşmalar ise, yabancı devletlerle eşit biçimde sürdürülen görüşmelerin ürünüdürler. Ancak, bunlar genellikle Osmanlı Devleti'nin çıkarlarını kabul ettirmesine ya da kendisini korumasına ilişkin olup hiçbir zaman bir siyasal ya da askeri işbirliği düzenlemesi değildir. Başka bir ifadeyle, o tarihe kadar Osmanlılar tek başlarına bir dış politika yürütmeye çalışmışlardır. Oysa, 1798 Osmanlı-Rus Andlaşması ve 1799 Osmanlı-İngiliz Andlaşması ile Osmanlı Devleti, Fransa'nın Doğu Akdeniz'deki emellerine engel olmak üzere, ilk kez bir ittifak içine girmeyi kabul etmektedir.³⁹

³⁷ PAZARCI, age, s. 65.

³⁸ PAZARCI, age, s. 65-66.

³⁹ PAZARCI, age, s. 66-67.

Osmanlıların dış ilişkileri bakımından ilk iç örgütlenmeye gitmeleri bile Kanuni Sultan Süleyman dönemine varmaktadır. Nitekim, ilk kez 1524 yıllarında dış ilişkileri yürütmek üzere bir kişinin Reisülküttap adıyla görevlendirildiği görülmektedir.⁴⁰ İlk dışişleri bakanlığı biçiminde bir örgütlenme ise 1835'te Hariciye Nezareti'nin kurulması ile gerçekleşmektedir.⁴¹

Diplomasi temsilcilerine karşı Osmanlıların davranışı da önceleri tek-tarafli tanınan bir ayrıcalık biçiminde değerlendirilerek, savaş zamanlarında bu ayrıcalığın yine Osmanlı Devleti'nin tek-tarafli bir işlemleri ile kaldırıldığı gözlenmektedir.

Osmanlıların yabancı devletlerle düzenli diplomasi ilişkileri içine girmesi de bir hayli geç gerçekleşmiş bulunmaktadır. Avrupalı Devletlerin, Osmanlı Devleti'nde sürekli elçi bulundurmaya 16. yüzyılda başlamış olmasına rağmen ilk Osmanlı elçileri III. Selim tarafından 1793'te Londra'ya ve sonra da Paris, Viyana ve Berlin'e gönderilmişlerdir. Bu uygulama otuz yıl kadar sürmüş ve daha sonra elçiler geri çekilmiştir. Elçilerin yeniden atanması 1834'te olmuştur.⁴²

Osmanlı tarihinde Osmanlı Devletinin uluslararası hukuk düzenini tamamen kabul ederek bu düzenin taraflarından biri olması, 3 Mart 1856 Paris Andlaşması ile gerçekleşmiştir. Paris Andlaşmasını hazırlayan Konferans Osmanlı Devleti'nin çok tarafli bir andlaşma yapmak üzere birçok devletle birlikte katıldığı ilk uluslararası konferans olmaktadır. Bu Andlaşmanın 7. maddesi bir taraftan Osmanlı Devleti'ni o dönemde Avrupalılarca "Avrupa kamu hukuku" diye adlandırılan uluslararası hukuk düzeninin tam taraflarından biri olarak kabul ederken, diğer taraftan, Osmanlı Devleti'nin egemenliğini ve ülke bütünlüğünü tanımakta ve garanti etmektedir.⁴³

Osmanlı'da Tanzimat dönemine kadar, devletler hukuku ile ilgili hükümler, cihad, meğazi veya siyer başlıkları altında veya fıkıh kitaplarında bu isimlerle müstakil bölümler halinde; yahut aynı isimlerle yazılan müstakil eserlerde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

⁴⁰ Reisülküttaplık kurumu üzerinde yapılan değerlendirmelerde, bu kurumun ne zaman oluşturulduğu konusunda tarihçiler fikir birliği içinde değildir. Reisülküttaplık kurumuna Fatih Kanunnamesinde rastlandığı için bu kurumun Fatih dönemine ya da daha önceki bir döneme ait olduğu ileri sürülmüştür. Diğer bir görüşe göre, Kanuni Sultan Süleyman zamanında, çeşitli kanunname çalışmaları nedeniyle, nişancının yükünü hafifletmek üzere oluşturulan bir kurumdur. 16. yüzyıl başlarında Reisülküttap, nişancının emrinde çalışan, Divanı Hümayun'da görevli bir grup katibin yöneticisini ifade etmekteydi (AHISKALI, Recep, Osmanlı Devlet Teşkilatında Reisülküttâblık (XVIII. Yüzyıl), İstanbul 2001, s. 2-4).

⁴¹ PAZARCI, age, s. 66-67.

⁴² PAZARCI, age, s. 66-67.

⁴³ PAZARCI, age, s. 69.

Osmanlıda İslam Devletler Hukuku

Şer'îye Sicilleri, Osmanlı padişahlarının akdettiği andlaşmalar ve bütün Osmanlı kanunları, Tanzimat'a kadar müslüman Türk devletlerinde, devletler hukuku alanında, İslam devletler hukukuna ait şer'î hükümlerinin uygulandığını ve bunların diğer tali kaynaklarla desteklendiğini göstermektedir. Tanzimattan sonra ise, durum tamamen değişmiş ve Avrupa'da yeni yeni gelişen konuyla ilgili hükümler, Osmanlı hukukunda da tesirli olmuştur.⁴⁴

V. OTTOKAR'IN HUKUK-I MİLEL'İ

Osmanlı hukukçularının uluslararası hukukla ilgilenmesi de Tanzimat döneminde Avrupa hukuku anlayışının kabullenilmesi ile başlamıştır. Osmanlı Devleti'nde uluslararası hukuka Avrupa anlayışında ilk ilgi, Gülhane Fermanının kabulü sıralarında çevirmen Halis Efendi tarafından gerçekleştirildiği zannedilen, Vattel'in "Le droit des gens" adlı kitabının 2 cilt olarak çevirisi ile başlamaktadır. El yazması bu çeviriden sonra, ilk Türkçe yazılmış uluslararası hukuk kitabı Almanca bir uluslararası hukuk kitabından büyük ölçüde yararlanılarak Avusturya'nın İstanbul Elçiliği çevirmeni olan Baron Schlecta Ottokar tarafından kaleme alınan Hukuk-ı Milel adlı kitap⁴⁵ olmaktadır.⁴⁶

Ottokar tarafından hazırlanan Hukuk-ı Milel kitabının düzeltilmiş, birtakım ilavelerle ikinci baskısı Hicri 1295 tarihinde İstanbul'da Bab-ı Âli karşısında Elcevaib matbaasında basılmıştır. İki cilt ve bir ekten oluşan kitap 190 sayfadır.

Kitabın birinci cildi, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, Devlet Çeşitleri ve Politika Usulü,⁴⁷ İkinci Bölüm, Genel Olarak Devletlerin Ülke Hukuku⁴⁸ ve Üçüncü Bölüm ise Devletlerin Aralarındaki Dostluk Bağının Kuvvetlendirilmesini Sağlayan Çeşitli Düzenlemeler⁴⁹ başlıklarını taşımaktadır.

Kitabın ikinci cildi ise, giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, Savaşan Devletlerin Birbirleri Karşısında Durumları,⁵⁰ İkinci Bölüm, Yardım etme ve Yardım gönderme Esbab-ı Tedarikini Yüklenmiş Olan Müttefik Devletlerin Durumu,⁵¹ Üçüncü Bölüm, Tarafsızlık Usulünü Tercih Eden

⁴⁴ CİN / AKGÜNDÜZ, age, s. 434.

⁴⁵ Bu kitap, iki ayrı kısım olarak, 1837'de Viyana'da basılmıştır. Kitabın iki kısmı birleştirilerek bir ikinci baskının 1879'da İstanbul'da gerçekleştirildiğine tanık olunmaktadır. İncelediğimiz nüsha bu ikinci baskıdır.

⁴⁶ PAZARCI, age, s. 69-70.

⁴⁷ OTTOKAR, Birinci Cilt, Birinci Bölüm, s. 6-21 arasında 11 benden oluşmaktadır.

⁴⁸ OTTOKAR, Birinci Cilt, İkinci Bölüm, s. 21-52 arasında 22 benden oluşmaktadır.

⁴⁹ OTTOKAR, Birinci Cilt, Üçüncü Bölüm, s. 52-99 arasında 30 benden oluşmaktadır.

⁵⁰ OTTOKAR, İkinci Cilt, Birinci Bölüm, s. 104- 135 arasında 21 benden oluşmaktadır.

⁵¹ OTTOKAR, İkinci Cilt, İkinci Bölüm, s.136-143 arasında 4 benden oluşmaktadır.

Devletlerin Durumu⁵² ve Dördüncü Bölüm ise Barış Maddesine Dair Geçerli Olan Bazı Genel Usuller⁵³ başlıklarını taşımaktadır.

Kitabın ekinde ise, Asya devletleri, Afrika devletleri ve Amerika devletleri başlıklarıyla o dönemde varolan devletlerin nüfus, yüzölçümü, ekonomik durumu ve askeri gücü hakkında bilgiler verilmektedir.

Kitabın içeriğine girmeden önce bazı hususlara dikkat çekmek gerekmektedir.

Kitapta kullanılan terminolojiye baktığımızda milletlerarası hukuk disiplininin 40 kez bahsedilmekte, fakat milletlerarası hukuk uzmanlarından iki istisna dışında bahsedilmemektedir. Bunun yerine politika bilimi ve uzmanlarından bahsedilmektedir. Genellikle günümüz devletler hukuku kavramlarının tanımlamaları verilirken politika bilimi terimi olarak bahsedilmekte ve politika bilimi uzmanlarından bahsedilmektedir. Bu şekilde tam 33 kez politika bilimi uluslararası hukuk bilimi olarak ifade edilmiştir. Kitabın tamamında yalnız bir yerde devletler hukuku terim olarak kullanılmıştır.

Kitap bir bütün olarak ele alındığında, o dönemde uluslararası hukuk, uluslararası ilişkiler ve uluslararası görgü kurallarının kesin çizgilerle birbirinden ayrılmadığını, hatta birlikte uluslararası hukuk çerçevesinde değerlendirildiğini düşünebiliriz. Kitabın sistematığına baktığımızda ise, genel olarak, birbiriyle bağlantılı konular sırasıyla verilmektedir.

Sırasıyla bölümleri ana hatlarıyla incelediğimizde;

Birinci cilt; ağırlığını uluslararası hukukun oluşturduğu, uluslararası ilişkiler, devletler özel hukuku ve uluslararası görgü kurallarının iç içe geçtiği bir kitap görünümündedir.

Birinci bölüm, bir taraftan devlet çeşitleri ve yönetim şekillerinden diğer taraftan da denge politikası, andlaşmalara dayalı sistem ve hegemonya sisteminden yani o dönemde var olan uluslararası ilişkiler kuramlarından bahsetmektedir.

İkinci bölümde, uluslararası hukukta ülke ve sınır kavramı, ülke kazanım şekilleri, vatandaş-yabancı ayrımı, vatandaşlığın kazanımı, yabancıların malları ve bunlar üzerinde ülke devletinin yetkileri, suçluların iadesi, deniz hukuku, bu çerçevede sahildar devletler, bunların hakları, devletlerin deniz üzerindeki hakları ve bununla bağlantılı diğer hususlar ve milletlerarası işbirliği konuları incelenmektedir. Bu bölümde uluslararası hukuk, devletler özel hukuku ve uluslararası görgü kuralları iç içe geçmiş durumdadır.

Devletlerarası ilişkilerin yürütülmesini sağlayan, bunları geliştiren elçilik kurumunun yanısıra konsolosluk kurumu ve andlaşmalar hukuku üçüncü

⁵² OTTOKAR, İkinci Cilt, Üçüncü Bölüm, s. 143-165 arasında 14 bendden oluşmaktadır.

⁵³ OTTOKAR, İkinci Cilt, Dördüncü Bölüm, s. 165-172 arasında 5 bendden oluşmaktadır.

Osmanlıda İslam Devletler Hukuku

bölümün ana konularıdır. Bu bölümde elçilerin sınıf ve dereceleri, sayı ve niteliği, kabul eden devlette sunacakları itimatnamenin içeriği ve itimatnamelerin sunulması, elçilere gösterilmesi gereken saygı, öndegelme sorunu, elçilerin görevleri ve sorumlulukları, dokunulmazlıklar ve bağımsızlıklar, elçiliklerin kapatılması, elçilerin istenmemesi, görevlerinin sona ermesi, konsolosluklar, andlaşmaların hazırlanması, andlaşma çeşitleri, andlaşmaların sona ermesi, uyuşmazlıkların çözümü ve mukabele-i bilmisil uygulaması konuları incelenmiştir. Bu bölüme genel olarak bakıldığında konular, bir iki istisna dışında uluslararası hukukun ana konularıdır.

Yazar, ikinci ciltte bütünüyle günümüz uluslararası hukuk konularını dönemine uygun olarak değerlendirmektedir.

Savaşı devletlerin birbirlerine karşı durumları ana başlığını taşıyan birinci bölüm, savaş, savaşın çeşitleri, savaşın sebepleri, savaş kuralları, savaş ilanı, savaş çıktığında ülke dışındaki vatandaşların ülkeye dönmeleri ve düşmanla ilişkilerin kesilmesi, düşman devlet vatandaşları ve malları hakkında uygulanacak kurallar, düşmanı öldürmek, düşmanı hapsedmek, casuslar, asiler, düşman devlet hükümdarı, ailesi ve yakınları hakkında uygulanacak kurallar, düşman malları, istila ve yağma, ateşkes, rehin verilmesi gibi konular ayrıntılarıyla incelenmiştir.

İkinci bölüm ise, kısa bir bölüm olup, savaşta yardım etme ve yardım göndermeyi yüklenmiş olan müttefik devletler ana başlığıyla, yardım etme ve yardım gönderme konularında andlaşma çeşitleri, müttefiklerin birbirlerine karşı yüklendikleri çeşitli yükümlülükler, düşman devlete karşı müttefiklerin durumu konuları ayrıntısıyla incelenmiştir.

Üçüncü bölüm, savaşta tarafsız olan devletler ana başlığı altında, tarafsızlık usulünün anlamı, çeşitleri, tarafsızlığı seçen devletlerin yüklendikleri yükümlülükler, düşman vatandaşının tarafsız ülkeden gönderilmesi, savaşın devletlerin askerlerinin tarafsız bulunan devlet ülkesine kabul edilmesi, tarafsızlığı seçen devletlerin halkı ve bunların emlak ve malları hakkında yürürlükteki kurallar, tarafsız devletlerin ticari işleri hakkında geçerli olan kurallar, tarafsız gemi kavramı, tarafsız gemilerin taşıdıkları mallara dair geçerli olan kurallar, taşınması yasak mallar, tarafsız gemilerin araştırılması, tarafsız gemilerin zabt edilmesi ve yağmalanması, abluka ve savaş zamanında zabt edilen tarafsız gemiler hakkında yürürlükteki kurallardan bahsedilmektedir.

Barış hususunda bazı genel usuller, dördüncü bölümün başlığıdır. Bu başlık altında barışın yapılma şekli, barışa ilişkin andlaşma çeşitleri, barışın esası, barış andlaşmalarında bulunan çeşitli hususlar, barışın ne şekilde ilan ve icra olunduğu alt-başlıkları çerçevesinde barış ana hatlarıyla irdelenmiştir.

Kitabın ekinde⁵⁴ ise günümüzde bir kısmının varlığı devam eden, bir kısmının ise tarihte kaldığına şahit olduğumuz 15 Asya devleti, 4 Afrika devleti ve 12 Amerika devletinden bahsedilmektedir. Bu bölümde Amerika Birleşik Devletlerinin süper güç olma yolunda işaretler verdiğini görüyoruz.

VI. DEĞERLENDİRME

Uluslararası hukuk, henüz gelişimini tamamlamamış, gelişmekte olan bir hukuktur. Uluslararası hukukun bir hukuk sisteminde bulunması gereken olanaklardan tamamen olmasa bile kısmen yoksun olduğu herkesçe kabul görmektedir. Günümüze ulaşıncaya kadar siyasi yapı, ekonomik yapı, dini ve ahlaki değerler, kültürel değerler ve teknik ve teknolojik verilerden etkilenecek geliştigi de genel kabul görmektedir. Bunlardan dini değerlerin bilhassa insancıl hukuk bağlamında uluslararası hukuka katkısı inkar edilemez. Hakkında çok fazla kaynak bulunduğu halde, uluslararası hukukun en az bilinen ve incelenen konulardan birisi, uluslararası hukukun alt başlıklarından İslam devletler hukukudur. Bu duruma en önemli sebep olarak, günümüz uluslararası hukukun sistematigi ile İslam devletler hukukunun sistematigi arasındaki ciddi farklılıklar gösterilebilir. Diğer taraftan Osmanlı'nın Tanzimat'la birlikte Batıyla beraber olma çabaları, 1856 yılında Avrupa Kamu Hukukunun bir parçası olması, Osmanlı'da özellikle Tanzimat'tan sonraki dönemde uluslararası hukuk ile alakalı eserlerde tamamen Batıdaki gelişmelere yer verilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu uluslararası hukukun kendi içinde sahip olduğu farklılığı, bunun yanısıra geçirdiği evrimi İslam anlayışının ilk dönemlerinin ürünü olan ve Osmanlı'nın son dönemlerine yakın bir zamana kadara yararlandığı bir eser ile İslam hukukunu yaşamış ve yaşatmış olan Osmanlı Devletinin son döneminde yararlandığı bir eseri bir arada inceleyerek çok rahat anlayabiliriz.

Şeybani'nin Es-Siyer'ül-Kebir'i kazuistik yöntemle hazırlanmış bir eserdir. Günümüz uluslararası hukuk konularından hem içerik, hem de kapsam itibarıyla çok farklıdır. Bir kere konu itibarıyla dar kapsamlıdır, savaş hukuku ve bu çerçevedeki konular ana konusu iken, Ottokar'ın Hukuk-ı Milel'i savaş hukukunun yanısıra, deniz hukuku, elçilik ve konsolosluk gibi günümüz uluslararası hukukun diğer konularını da kapsamaktadır.

Es-Siyer'ül-Kebir'de sistematik olarak alt başlıklar bulunmamakta ve somut örneklere cevaplar verilmekte iken, Hukuk-ı Milel yukarıda belirttiğimiz gibi alt başlıklar altında teorik çerçeveyi vermektedir.

Her iki eserde de kuvvet kullanmayı bir hak olarak görmekteyiz. Kuvvet kullanma, buna bağlı olarak şekle ve esasa ilişkin konular her iki eserin ana konularıdır diyebiliriz.

⁵⁴ OTTOKAR, Ek, s. 173-190.

Osmanlıda İslam Devletler Hukuku

Hukuk-ı Milel, laik uluslararası hukuk anlayışının bir ürünüdür. Bu eserde dine dayalı bir uygulama tasarlanmamıştır. Es-Siyer'ül-Kebir ise zaten kitabın Türkçe isminden de anlaşıldığı gibi İslam Devletler Hukukudur. Bu kitapta devletlerin birbirleriyle ilişkilerinde ölçüt, darülharp-darülislam ayrımına bağlıdır. Zaten teorik olarak tek bir İslam ülkesinden bahsedilmektedir. Bu ülkeye bağlı insanlar da yine dinlerine göre bir ayrıma tabidirler.

Her iki eser de uluslararası hukuk dışında başka konuları da kapsamaktadır. Ancak Hukuk-ı Milel'deki uluslararası hukuk dışı konular, uluslararası hukukun etkilendiği, bağlantılı olduğu diğer sosyal bilimlerle ilgili iken, Es-Siyer'ül-Kebir uluslararası hukuka tamamen uzak konuları da işlemiştir.

SONUÇ

Uluslararası hukukun genel tarihi, insanlık tarihinin bir parçasını oluşturmaktadır. Bununla birlikte, insanlık tarihini etkileyen her olay uluslararası hukuk tarihi bakımından bir anlama sahip değildir. Bazı olaylar vardır ki, doğrudan olmasa bile dolaylı olarak uluslararası hukuku etkilemiştir. Uluslararası hukukun gelişimini etkileyen olaylardan birisi de dinlerin ortaya çıkmasıdır. Dinler, sahip olduğu anlayışa uygun olarak bir hukuk düzeni ortaya koymuştur.

İslam hukukunun etkisi yalnızca müslüman topluluklar üzerinde kendisini göstermiştir. Müslümanların uluslararası hukuka dair olarak Orta Çağdan itibaren telif ettikleri eserlerin çoğluğuna rağmen bugün geçerli olan uluslararası hukukun kurumları ya da kurallarının oluşumu üzerinde pek etkili olamamıştır.

Şeybani tarafından hazırlanan Es-Siyer'ül-Kebir, belki de dünya hukuk tarihinde ilk defa telif edilen bağımsız devletler hukuku kodudur. Devletler Genel ve Devletler Özel Hukukunu ve başka hukuk konularını da içeren bu kod, Karahanlı hukukçu Serahsi tarafından beş cilt halinde şerh edilmiştir. Bu eser İslam dünyasında uzun süre ana kaynak olarak kabul edilmiştir.

Osmanlı'da Tanzimat öncesi dönemde geçerli olan hukuk düzeni, İslam hukuku anlayışı üzerine kurulmuştur. Bu dönem hukuk kurumları açısından Avrupa hukuku anlayışına ve ondan kaynaklanan uygulanan uluslararası hukuka henüz kapalı bir dönemdir. Tanzimattan sonra ise, durum tamamen değişmiş ve Avrupa'da yeni yeni gelişen konuyla ilgili hükümler, Osmanlı hukukunda da tesirli olmuştur.

Bu etkileşimin bir sonucu olarak Avrupa'nın sahip olduğu değerle Osmanlı tarafından kabul edilmeye başlanmıştır. İlk Türkçe yazılmış uluslararası hukuk kitabı Almanca bir uluslararası hukuk kitabından büyük ölçüde yararlanılarak Avusturya'nın İstanbul Elçiliği çevirmeni olan Baron Schlecta Ottokar tarafından kaleme alınan Hukuk-ı Milel adlı kitap olmaktadır.

KÜTÜKÇÜ

Bu eser, Osmanlı Devleti'nin diğer alanlarda olduğu gibi uluslararası hukuk alanında vermiş olduğu Batılılaşma mücadelesinin bir göstergesidir.